

Prof Emeritus. Dr. Ludo Abicht studeerde filosofie en taalkunde. Hij behaalde zijn doctoraat Germaanse letterkunde aan de universiteit van Cincinnati. Hij doceerde 30 jaar en publiceerde meer dan 20 boeken en diverse artikels. Hij was lid van de Club van Antwerpen. In 2004-2005 bekleedde hij de Calewaert-leerstoel en was lid van de commissie-Bosuyt voor Normen en Waarden. Hij is onder meer actief in het Masereelfonds en de Vlaamse Beweging.

EM: U hebt samen met Jaap Kruithof in de Club van Antwerpen gezeten. Wat was het doel van deze bijeenkomsten?

Ludo Abicht: De Club van Antwerpen is ontstaan in 1985, dat is vierhonderd jaar na de val van Antwerpen. Die stond voor de uittocht van de meeste intellectuelen en critici van Antwerpen, en ruimer van deze streken, die protestant waren geworden, ketters waren, in elk geval problemen hadden met de kerk en bang waren voor het oprukkende Spaanse leger. Daaruit is de demarcatielijn ontstaan die de Nederlanden uit elkaar gehaald heeft, want Gent was protestants in die tijd, Antwerpen was calvinistisch enzovoort. Vierhonderd jaar later zijn er een aantal mensen die zich afvroegen hoe de situatie nu gesteld is tussen deze verschillende bevolkingsgroepen.

Twee van de prominente stichters waren Cesar Lecompte, een dominee die actief was in de protestantse kerk, een calvinist, en Kruithof die van thuis uit uit dezelfde hoek komt, maar die dan vrijzinnig is geworden. Kruithof en Lecompte werden daarbij aangevuld door Georges De Schrijver, een katholieke filosoof-theoloog van de KU Leuven die ook geïnteresseerd was in dat thema. Er was dus een conferentie daarover en op basis daarvan besloten ze om andere mensen te vragen uit deze drie hoeken, vrijzinnigen, protestanten en katholieken. Zo werd de Club onder meer aangevuld door Hubert Dethier van de VUB, Goedhart van de protestantse kerk, dan kom ik erbij als vrijzinnige, tot we met een groep van ongeveer een twaalfal mensen waren die vooral dus bestond uit filosofen en theologen van verschillende hoeken, en die uiteraard heel goed weten dat we andere opinies hebben over bijvoorbeeld godsdienst en dergelijke meer. Die ervaring van 1985 was zo goed dat we besloten hebben die verder te zetten. En zo zijn we dus nog verder gegaan, gedurende ongeveer tien jaar, met debatten, teksten die we ook uitgegeven hebben en waarin we een aantal thema's behandelden zoals inclusief denken, denken en handelen, praktijk en theorie, godsdienst, religiositeit; allerlei thema's. En dat deden we voor een groot publiek. De eerste vijf jaar was dat letterlijk een overrompelend succes, want wij hadden een klein zaaltje gehuurd voor 50 personen in de toenmalige UFSIA – dat is nu de UA, dat was toen nog verdeeld – daar waren we met 300 mensen. We hebben dus een zaal moeten zoeken op het moment zelf en die grote opkomst is zo nog een tijdje blijven aanhouden, omdat er blijkbaar behoefte was bij een breed publiek aan dat soort van dialogen. Het ging niet alleen over thema's van filosofische aard, maar ook politieke thema's, ethische kwesties enzovoort. Het Vlaams Blok was aan het groeien, er was de Golfoorlog in het begin van de jaren '90. We hebben vooral relevante filosofische, ethische, politieke thema's in het publieke behandeld gedurende jaren, maar we hadden nog vergaderingen, voorbereidende en beschouwende daarna, om te proberen het debat verder op gang te brengen. Dat had veel succes, maar is dan om twee redenen uit elkaar gevallen, ten eerste omwille van persoonlijke moeheid: je hoort jezelf herhalen, en ten tweede omdat het publiek niet volledig afhaakte, maar toch verminderde in aantal. Er was een ander klimaat in de jaren negentig.

Er ontstonden kleine wrijvingen die het gevolg waren van het feit dat het niet meer zo goed draaide als voordien. En dan zijn we een tijd niet meer samengekomen en is Jaap begonnen met een nieuwe groep, met een ander concept, de ‘Melrose groep’. Melrose is de naam van het huis waar hij woonde, een engelsachtige villa met een beetje een verwaarloosde tuin, maar dat waren meer salongesprekken. Daar werd een thema behandeld, dat was met een heel klein publiek, daar ging men eten samen, dat was op uitnodiging, als een soort van laatste uitloper van de Club. Maar de Club zelf was interessant omdat we daar toch zeker een jaar of 6 à 7 bewezen hebben dat uitgesproken vrijzinnigen, uitgesproken katholieken en protestanten, mensen zoals Rita Mulier, een feministe uit de jaren zeventig, Georges De Schrijver die een zeer overtuigd katholiek is en anderen, mensen die van een totaal andere hoek kwamen dus redelijk met elkaar konden in discussie treden, en onze achtergrond ons daarbij niet belette om over een aantal thema’s grondig na te denken. Jaap was daar natuurlijk een heel belangrijke figuur in aangezien hij de zaken zeer helder kon samenvatten. We hadden wel enkele conflicten af en toe, maar die zijn er altijd als je met zo’n groep samenkomt. Dat was niet persoonlijk, het was pas toen het persoonlijk werd en een beetje irrationeel, dat het uit elkaar viel. Maar ik vind dat wel een belangrijk moment, omdat het de opening naar anders denken inluidde. Er was geen programma, we vonden dat we over bepaalde thema’s zoals euthanasie, vredespolitiek, sociale beslissingen enzovoort, analyses moesten kunnen nemen zonder dat labeltje opgespeld te krijgen.

Het ging parallel in die tijd met een gelijkaardige poging van Leo Apostel. Apostel had in Gent een groep die de verzuiling wou doorbreken, daar zaten onder meer Apostel in die een overtuigd atheïst was, Jef Turf, een communist en een paar katholieken, waaronder Sneykers en Vanderveken. Die groep-Apostel deed hetzelfde, maar dan minder gericht op ethiek dan de Club van Antwerpen. Ze kwamen ook een beetje later, maar we hebben met hen goede contacten gehad. De idee hing in de lucht: de jaren ‘60-70 zijn voorbij, en tegen het einde van de jaren ‘80 werd duidelijk dat de mensen pragmatischer werden, de muur van Berlijn stortte in, de Sovjetunie hield op te bestaan, de Koude Oorlog leek voorbij, het was zo het moment dat het allemaal conservatief werd. Maar goed, we hebben op een bepaald moment toch een dialoog op gang gebracht, en ik vind dat Jaap daar met zijn boek *De mens aan de grens* een heel belangrijke rol in gespeeld heeft, precies omdat hij daarin geen compromis sluit met godsdienst, maar wel zoekt naar een religiositeit, een binding met het meer dan menselijke, in zijn geval het ecosysteem en zo toch wel het gesprek op een andere basis dan het “gelijk hebben” en “welles nietes” heeft gebracht. Om die reden vind ik dat belangrijk.

EM: De binding die u zegt dat Jaap Kruithof in *De mens aan de grens* probeerde op gang te brengen, hebt u dat ook in de Club van Antwerpen gemerkt?

Abicht: Ja, hoewel, als je de geschiedenis van de filosofie of van de kunst neemt bijvoorbeeld – neem realisme, rationalisme, romantiek, dat is allemaal maar een label, maar dan ontdek je bij Rousseau heel veel elementen die toch rationeel zijn, het is niet alsof het allemaal netjes in vakjes is verdeeld. Ik bedoel daarmee het volgende: er waren bij ons uitgesproken ecocentristen, Kruithof voorop, die vonden dat de mens niet meer centraal stond. En zijn leuze was: “De mens is niet meer een maatstaf van de dingen, namelijk, de belangen van de mens meet men in de werkelijkheid af, maar de mens is de meter gebleven.” Wij hebben een zekere, grote verantwoordelijkheid tegenover de natuur. Er waren anderen bij ons zoals De Schrijver, ikzelf en ook Dethier die vonden

dat je antropocentrisch kon blijven als je dat wou, die dus niet zover gingen als Kruithof. Je kon blijven zeggen dat de mens tot nu toe het meest belangrijke product van de hele evolutie is, maar we waren allemaal bereid om daar de scherpe kantjes van af te ronden omdat het nooit zo simpel is. Dat is een continuüm.

Ik geef een ander voorbeeld dat ook ter sprake gekomen is in de Club, namelijk euthanasie: de mensen die voor en tegen de regularisering daarvan zijn, staan soms dicht bij elkaar. Ik heb dat meegemaakt in een debat met een katholiek, professor Fernand Van Neste. Hij was ertegen, met zo veel mogelijk uitzonderingen en ik was ervoor, met zo veel mogelijk beperkingen, zodat we in feite bijna hetzelfde zeiden. Ik was in principe voor legalisering, hij was in principe tegen legalisering, je zou kunnen zeggen: zwart-wit. Maar hij heeft een achterban die op geen enkel moment een vorm van zelfdoding zouden toestaan, “want dat is moord” en ik heb ook een hele achterban van mensen die zeggen, “laat maar doen,” kinderen die dodelijk ziek zijn, ouders moeten maar beslissen, of familieleden van demente bejaarden. Met andere woorden, we discussieerden; in nuances verschilden wij, maar we leunden wel heel dicht bij elkaar aan.

EM: In de Club van Antwerpen werd er ook over democratie gesproken. Wat is dat voor u?

Abicht: Habermas behoort tot de Frankfurter Schule, hij is onder meer een opvolger van Adorno en Horkheimer. Habermas zegt over democratie – en dat is voor mij de definitie: het is een gemeenschap, een maatschappelijke vorm, hij noemt dat ruimte, maar dat is slechts een synoniem daarvan, waarin men Herrschaftsfrei, zonder dwang, een communicatie kan hebben. Een communicatie onder dwang daarentegen is een communicatie zoals men die onder meer kan aantreffen in een dictatuur. Habermas zegt dat een democratie een samenleving is waar iedereen vrij kan denken en daartoe ook de kans krijgt, wat onderwijs impliceert, want onderwijs is de basis van ontwikkeling, om te denken en vrijuit te spreken. Uit elke discussie tussen mensen die vrij denken en spreken komen dan uiteindelijk nieuwe vormen voort. Het is niet omdat we om de vier jaar onze beslissingsmacht om wetten te maken afstaan, dat we onze macht ook afstaan; we blijven die behouden, want we kunnen die mensen terugroepen, we kunnen die mensen wegstemmen als het nodig is.

In het beste van alle mogelijke werelden zijn we autonoom, maken wij de wetten. En dat is voor mij democratie. Een democratie is waar mensen vrij zijn en bereid zijn tot dialoog, dat betekent dat je luistert naar de andere, dat je nuances legt en op basis daarvan, en niet op basis van je geboortedorp of religie, vindt dat een bepaalde persoon moet gesteund worden, en dit ook laat blijken. Op basis daarvan probeert men dan beslissingen te nemen. En tegelijkertijd moet men waakzaam zijn als die beslissingen beginnen af te wijken wegens bijvoorbeeld invloeden van buitenaf.

Ik ga een voorbeeld geven van democratie, tijdens de laatste Golfoorlog. Toen Saddam Hoessein werd gearresteerd, had de federale regering, bij monde van premier Verhofstadt en minister van buitenlandse zaken Michel zich uitgesproken tegen elke deelname aan de oorlog in Irak. Prachtig, democratie, toevallig zegt de regering wat ik ook wil. Ik ging dus betogen tegen een illegaal wapentransport van Amerikaans materiaal per trein ergens in de streek rond Beveren naar de haven van Antwerpen, totaal flagrant tegen de verklaring van de regering. In een democratie moet je het recht hebben om te protesteren tegen inbreuken op bepaalde afspraken, maar wat is er nu gebeurd? Ze hebben ons opgepakt, vastgebonden en in een kelder gehouden, terwijl ze naar de buitenwereld toe

uitbazuinden “Wij zijn tegen die oorlog.” Dat was een mooi voorbeeld van de hypocrisie die er voortdurend is. De Fortisaffaire was ook niet zo zuiver. Wat is democratie? Maar, ik kan dat tenminste nog zeggen. Iets anders had je in de DDR, waar ik een tijdje gewoond heb. Hier in het Westen bestaat er een zekere vrije meningsuiting, er is plaats voor een zekere discussie. Je betaalt je prijs daar wel voor, maar dat is niet zo erg, als je kijkt naar regimes waar je het niet kan zeggen.

EM: In welke mate wordt dat beperkt door de machtsverschuiving die we nu zien van de wetgevende naar de uitvoerende macht?

Abicht: Daar heb je groot gelijk in, er is duidelijk een verschuiving naar de participatie, de macht van de partijbesturen. Ten tweede is er natuurlijk, dat mogen we niet vergeten, een zeer groot percentage van onze wetten, maatregelen en normen die niet meer van ons komen, maar van Europa. Ik heb daar niets tegen, ik ben zeer enthousiast voor de eenheid van Europa, alleen wil ik wel controle en die hebben we niet. We verliezen aan democratische inspraak omdat Europa meer dan de helft van onze wetten bepaalt over alles en nog wat, maar niemand heeft daar controle over, want het is de Commissie die dat beslist en niet het parlement van Straatsburg. Dus we hebben eigenlijk een Europa dat niet democratisch is. En gelukkig hebben we, in Frankrijk en Nederland, het grondwetsvoorstel afgeketst omdat dit democratisch deficit daarin gebetonneerd werd. Dus de democratische onthechting die bezig is, werd daar gewoon vastgelegd.

Je hebt natuurlijk ook de internationale zakenbelangen. Iemand die dreigt: “Als jullie hier een iets te

strengere wetgeving toepassen op luchtvervuiling,” tegenwoordig actueel, “dan belet niets ons naar een ander land te gaan waar ze niet zo strikt zijn.” Wat doe je dan als politicus, met een werkloosheidsgraad die steeds meer stijgt, als daar anders ook nog een fabriek weggaat met 7000 mensen, ga je dat dan niet door de vingers zien? Ik denk dat objectief gezien Europa, en Amerika natuurlijk ook, een enorme druk uitoefent en we kunnen niet altijd meegaan met Amerika, we kunnen ook niet tegen Amerika zijn. In Europa zijn we allemaal tegen de oorlog in Afghanistan, en zeker na zoveel jaar, ook de regeringen, maar ze zullen toch een paar troepen sturen, natuurlijk niet militair, maar “humanistisch”, door die druk vanuit Amerika.

EM: Leidt de democratie zoals we die nu kennen niet tot kortetermijnvisies? Is democratie wel een garantie voor kwaliteit, want de afgevaardigden van het volk willen herverkozen worden en richten zich op korte termijnproblemen; de lange termijn wordt verwaarloosd.

Abicht: Ja natuurlijk, dat is een van de grote problemen van democratie. Dat is omdat zij voortdurend electoraal moeten scoren. Ik geef een klein voorbeeld, ik ben een tijd lang lid geweest van Groen!, toen nog Agalev. Ik was naar Duitsland geweest en had daar een schitterend idee in de praktijk uitgevoerd geweten. Ik had daar namelijk gezien hoe men het probleem van de pollutie en van de overbelasting door de mobiliteit in bepaalde steden opvangt. Men heeft daar grote, zeer goed bewaakte, ondergrondse verlichte parkings, met een heel goedkoop systeem, busjes die rijden op waterstof, niet polluerende bussen dus. De binnenstad was compleet verkeersvrij, behalve voor laadwagens en ziekenwagens natuurlijk. Dat was een veel betere situatie. Nu, ik zeg aan Agalev Antwerpen, tijdens de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen: dit is toch een fantastisch plan, we gaan dat hier invoeren. Want de anderen waren allemaal voor

het creëren van een nieuwe parking onder de Groenplaats, echter elke parking zuigt verkeer aan, hoe meer parkings, hoe meer auto's om een of andere reden, dat is een wet. Ik stel dat voor, hoe groener kon het idee niet zijn. Maar, zeggen ze, natuurlijk moeten we daar ook eerlijk in zijn, dat zal een verhoging, minimaal weliswaar, van de gemeentebelasting met zich meebrengen, een halve procent ongeveer. Hoe dan ook, dat gaat ons stemmen kosten. Wat ik nu aan het zeggen ben: ook zij keken uit naar de volgende verkiezingen. Iedereen kijkt op korte termijn. En het probleem is dat we ontzettend moeilijk een tussenweg vinden, want om het aan wijzen over te laten? dat is ook niet zo zuiver. Dus ergens zouden de partijen moeten tot het besluit komen dat de commonwealth, het belang van de gemeenschap, veel verder gaat dan die vier jaar, dan die verkiezingen. Ze zouden een plan moeten hebben voor de eerste 20 jaar, dat je daarna uiteraard nog kan aanpassen. De groei van de kabinetten bijvoorbeeld is gewoon niet alleen belachelijk, maar ook gevaarlijk, want de kabinetten hebben veel meer specialisten dan de kamer van volksvertegenwoordiging. De kabinetten zijn bijna een tewerkstellingsproject, dat groeit maar aan. En het zijn allemaal mensen die leven onder de gratie van de ministers. De minister straalt in het midden van zijn hofhouding. Het zijn kleine koninkrijkjes geworden.

Er zijn een aantal zaken die scheef gaan, de verkleutering van de openbare omroep bijvoorbeeld. Ik heb niets tegen VTM, wil je de babe van de week op tv tonen, iedereen die dat wil zien, kan dat zien, vrijheid blijheid, ik hoef niet te kijken. Maar wanneer de door mij en door jou betaalde openbare zender zo begint te verkleuteren, is er een probleem. Het nieuws is verschrikkelijk: “gebroken armen en benen”, de heisa rond de door haar psychopathische vader opgesloten dochter enzovoort, alsof dat het belangrijkste nieuws is. Weinig analyse. Er zijn hier en daar programma's die dat proberen, en ik vind die heel goed. Maar je krijgt de indruk dat het alleen maar infotainment is; info en entertainment wordt een soep, het wordt sensatie. “Hond bijt baby dood”, het is wel erg als het u overkomt, maar sorry, ik dacht niet dat dit nationaal en internationaal nieuws was.

EM: Hebben we in het Westen te veel mediavrijheid volgens u?

Abicht: Mag ik het omdraaien? er kan niet genoeg mediavrijheid zijn, maar mediavrijheid is één ding. Een andere is: uit de vrijheid die je hebt, groeit verantwoordelijkheid. Er is een verschil tussen vrijheid en willekeur. Het is niet omdat alles mag, dat alles moet kunnen. Het is een soort van contractsituatie; wij, de gemeenschap, werven mediapersoonlijkheden aan, wij betalen ze. Ik denk dat je op geregelde momenten met die mensen zou moeten samenzitten om tot een serieus, algemeen plan te komen. Hoe je dat invult, dat is een andere kwestie. Ik ben voor een grote mediavrijheid, maar vrijheid betekent voor mij verantwoordelijkheid.

EM: We krijgen zo veel informatie, zagezegd allemaal zo onpartijdig mogelijk, echter ook oppervlakkig, mensen kunnen het niet allemaal verwerken, worden bang en stemmen rechts.

Abicht: Dat is wel juist, het probleem is alleen, ik ben verkozen lid van de raad van het gemeenschapsonderwijs. Wij beheren dat officieel onderwijs. En dat is erg gericht op neutraliteit. Ik ben een van de tegenstanders van neutraliteit, ik geloof niet in neutraliteit. Ik geloof in een actief pluralisme. Natuurlijk is er pluralisme, natuurlijk zijn er in die scholen vrijzinnigen en moslims en boeddhisten. En het zou leuk zijn als die alle-

maal in alle rust hun ideeën konden verkondigen en ter discussie leggen. Dus ik geloof niet in neutraliteit, ik geloof in interactie tussen al die groepen.

EM: Dat is ook waar Kruithof mee bezig was.

Abicht: Natuurlijk. Daarom zaten we ook in dezelfde club. Dus, we zijn voor interactiviteit, wat betekent: luisteren naar de anderen, daarom niet akkoord gaan, maar weten op welke punten je het niet eens bent met elkaar. Neem nu een voorbeeld, ik ga nog eens terugkeren naar die euthanasie: natuurlijk ben ik voor palliatieve zorgen, het recht op een zo menselijk mogelijk levenseinde. Absoluut, maar ik weet ook uit ervaring: er komt een moment waarop de palliatieve zorgen niet meer helpen. Op dat moment heb je twee mogelijkheden: je kan lijdzaam zeggen “God, het lijden is mij gegeven, misschien is dat voor mijn leven na de dood belangrijk” of je kan zeggen, zoals ik het zie, op dat moment heb je dan het recht te beslissen of je het niet meer ziet zitten, wanneer alle andere mogelijkheden uitgeput zijn. Dat is voor mij geen neutraliteit, dat is luisteren naar standpunten.

Je moet wel duidelijk zijn. Als je lesgeeft of journalist bent, dus je gaat het publiek in, dan moet je kleur bekennen. Je moet niet te doen alsof je neutraal bent. Ik geef een voorbeeld: Gisteren was er op de radio een geluidsreportage over Straatsburg over de top van de NAVO. En wat deden de journalisten – met de beste bedoelingen hoor: ze gaven fragmenten van een aantal retorische, zinvolle, zeer redelijke toespraken van Merkel, van Sarkozy, van Obama, en tussendoor kwam er alleen brutaal luid geweld, gebrul, geschreeuw en geslaag van de oppositie. Dus elke normale burger die dat hoort moet de conclusie trekken: Die redelijke mensen, die redelijke dingen zeggen voor de NAVO die moet blijven bestaan, hebben gelijk. En dan heb je de oppositie; dat zijn een aantal vandalen. terwijl dat in realiteit slechts een kleine fractie is van het zwarte blok. Schwarzes Block is een term voor een groep Duitse anarchisten of anti-globalisten die niets anders willen dan rellen. Ik heb dat ook meegemaakt tijdens een Vietnambetoging in Washington, en we waren toen met letterlijk honderdduizenden. Er waren misschien 100 mensen die overal vensters insloegen, wat kwam er op het nieuws? De ingeslagen vensters.

Wat ik wil zeggen, je mag dat zo doen, maar dan wil ik toch wel even horen waarom je die keuze gemaakt hebt, hij had evengoed een toespraak van Merkel en Obama naast een gesprek met iemand van bijvoorbeeld Vrede of van Pax Christi kunnen plaatsen of van al die bewegingen die daar waren en die wel redelijke argumenten hebben om zich vragen te stellen bij het voortbestaan van de NAVO. Een journalist is nooit objectief. Een lesgever is nooit objectief. Waarom je meer tijd besteedt aan die rellen, zegt dat al toch.

EM: Moet de NAVO volgens u blijven voortbestaan?

Abicht: Ik denk in alle eerlijkheid dat de NAVO moet ophouden te bestaan. De NAVO is opgericht om twee redenen, een duidelijke reden die toen gold was de Koude Oorlog, tegen een vermeende of al dan niet reële oorlogsdreiging vanuit de toenmalige Sovjetunie. De tweede reden was voornamelijk de duidelijke Amerikaanse hegemonie die ze toen gewonnen hadden, voor de eerste keer in de geschiedenis, nadat Engeland uitgeschakeld was; die wilden ze op een of andere manier verankeren. Nu, de eerste dreiging is weg, de muur is gevallen, de Sovjetunie is voorbij, China is kapitalistisch aan het worden, met andere woorden, de dreiging is weggefallen. De NAVO zat met zijn handen in het haar, want de NAVO had eigenlijk niet veel bestaansredenen meer op dat mo-

ment, maar ze kon rustig al die energie, al die enorme financiële middelen inzetten voor een of andere vorm van ontwikkelingshulp ofzo.

De tweede reden, die er nog altijd is, de Amerikaanse hegemonie, die meer heeft te maken met de handelsbelangen van Amerika, die zou dan ook wegvallen, dus ik denk dat de NAVO blijft bestaan om die tweede reden, want wat ze nu doen over de ‘War on Terror’ is ongenueanceerd en onovertuigend. Ik denk dat men op hele andere manieren die War on Terror kan aanpakken. Mensen zijn niet van nature terroristen, er zijn redenen voor en ze willen niet luisteren. De NAVO zou zichzelf moeten opdoeken, niet dramatisch, maar men zou die energie, als men die toch voor het welzijn van de mensen wil besteden, op een andere manier kunnen aanpakken.

EM: De VN lijkt daarin een betere oplossing, maar in hoeverre wordt die door iedereen gedragen?

Abicht: Wel, de VN is de enige oplossing. De VN is ontstaan als een betere uitgave van de Volkerenbond. De Volkerenbond is kapot gegaan, heeft niet weerstaan, noch aan het fascisme noch aan het sovjetcommunisme. Er kwam dus een nieuwe poging, de United Nations, de VN in 1945, gebaseerd als je wil, op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 1948. De VN bestaat, wordt gedragen, meer door de westerse macht dan door de anderen, dat is ook zo, maar dat hoeft niet noodzakelijk zo te blijven. Dat is ontstaan in een periode toen de machtsverhoudingen anders waren; de overwinnaars van de toenmalige oorlog zijn oververtegenwoordigd, een overblijfsel van vroeger. Het wordt dus tijd dat eens over die veiligheidsraad gepraat wordt, niet dat er geen moet zijn, want dat moet een instrument zijn dat mondiaal en permanent is dan al de rest, maar hij moet herzien worden. Dat zal echter niet makkelijk zijn, dat is heel emotioneel, want iedereen wil daar bij zijn. Ik denk dat criteria zouden moeten opgesteld worden, al was het maar op basis van bevolkingsgrootte, economische output enzovoort. Momenteel fungeert de VN niet als vredesmacht, hoewel het wel die ambitie heeft. Kosovo is een goed voorbeeld, de oorlog in Bosnië ook. Europa kon niets doen, heeft geen slagkracht. Het Europese leger is op dit ogenblik enkel goed voor parades. De VN kon ook niet tussenkomen; wie heeft het dan gedaan? Dat was vooral op Amerikaans initiatief: de NAVO, bij gebrek aan iets anders. Dus ik denk dat de VN een mogelijkheid zal moeten krijgen om haar missies door haar aanwezigheid af te dwingen. Om een voorbeeld te geven: Obama heeft zich enige tijd geleden in Praag uitgesproken voor de afbouw van kernwapens. We kunnen alleen maar zeer blij zijn dat dat gebeurt, om de kosten, om het gevaar enzovoort. Dus we gaan hard optreden tegen Noord-Korea, tegen Iran, en Israël? De grootste kernmacht van heel het Midden-Oosten? En zolang men dat niet doet, wordt het een lachertje. Dan ga je een land met meer dan 200 kernkoppen totaal met rust laten, terwijl Iran misschien een atoombom zal ontwikkelen binnen de volgende tien jaar. Ik vind dat hypocriet. Het mag niet à la carte, zo van “die vind ik sympathiek, die mag een bommetje hebben en die niet.” Dus ik ben daar voor, maar een VN die echt een VN zou zijn, zou dan kunnen zeggen: “We gaan alle landen sanctioneren die nog bommen produceren.” dat kan in de vorm van een embargo zijn, dat kan een waarschuwing zijn, dat kan het niet leveren zijn van bepaalde dingen, noem maar op. Maar dan moeten ze dat ook voor elk land doen en zolang dat niet gebeurt heb ik een probleem. Waarom we dat niet doen? Omdat de geopolitieke belangen van bepaalde landen, dat kan China zijn in Afrika voor het ogenblik, dat zijn de Verenigde Staten nog altijd, een aantal Europese landen, die wegen nog altijd door.

Een voorbeeld: 65 procent van de betere olie in de wereld, die minder tijd kost om te raffineren enzovoort, die is in het Midden-Oosten. De Verenigde Staten hebben die olie niet alleen voor een deel nodig, want ze moeten er importeren, maar – nog belangrijker – ze willen vooral de olietoevoer controleren, want als er te veel naar China gaat, gaat China daar weer voordeel uit halen. En China wordt een duidelijke tegenstander, economisch gezien dan, van Amerika. Dat gaat heel vlug. Bijna alle hardware die je koopt in Amerika, is Chinees. Heel merkwaardig, hoe vlug dat allemaal gegaan is. In het Midden-Oosten heeft Amerika op dit moment geen enkele betrouwbare bondgenoot. Iran is weggefallen. Irak, wat is Irak nog op dit ogenblik, ze vertrouwen Saudi-Arabië niet, ze vertrouwen die Arabische staten niet, de enige bondgenoot die ze daar nog hebben is Israël. Israël heeft weliswaar geen olie, maar heeft wel een enorme controlefactor op de regio. Dus een sterk Israël is objectief nodig voor de belangen van Amerika en van de Westerse Staten. Dat is één. Ten tweede is er de lobby, die niet een joodse lobby is maar een pro-Israël lobby, die zeer zeer sterk is in Amerika. Onlangs is het nog bewezen: Obama had een zekere Freeman, een topdiplomaat, iemand die niet alleen Arabisch en Hebreeuws spreekt, maar ook met iedereen kan praten en niet eenzijdig is. Met andere woorden: het was een ideale keuze om hem als adviseur voor het Midden-Oosten aan te stellen. Maar omdat hij ook openstond voor besprekingen met Iran, met Syrië, met Hamas, wat maar normaal is voor een diplomaat, heeft de lobby in Amerika, via kranten, advertenties enzovoort, zulke druk uitgeoefend dat Obama hem heeft moeten vragen om ontslag te nemen. Met andere woorden: een Amerikaanse politiek moet pro-Israël zijn. De Amerikaanse belangen vallen op dit ogenblik voor een groot deel samen met de Israëlische belangen, wat op langere termijn alweer niet goed is, want het vereemt Israël natuurlijk totaal van de Arabische wereld.

We hebben nog de klucht meegemaakt van Louis Michel die, toen Haider met zijn rechtse volkspartij in de coalitie kwam, de raad gaf om niet in Oostenrijk te gaan skiën. Dat is een teken van onze onwil. Echter, nu er een veel grotere fascist zoals Liebermann, de minister van buitenlandse zaken van Israël dingen verkondigt als etnische zuivering, wat veel verder gaat dan Haider, zwijgt iedereen. Hij is persona grata ondanks zijn standpunt. Waar zijn we mee bezig? Ik ben ervoor om met iedereen te praten, maar dan moet je met iedereen praten en niet de gemakkelijkste weg kiezen. Ik wil alleen maar zeggen, er is op dit ogenblik een situatie waarin Israël ongenaakbaar is. Het kan doen wat het wil in Gaza, in de Westoever, nu met die regering, en blijkbaar is er niemand die daar iets kan tegen doen.

De VN heeft al meer dan 60 moties gestemd. Ik geef er enkele: de troepen moeten zich terugtrekken uit de bezette gebieden, nederzettingen mogen er niet komen, want nederzettingen, dat is een vaste structuur bouwen op het land dat men tijdens een conflict tijdelijk heeft bezet, dat mag niet. Alle vluchtelingen moeten na verloop van het geweld, dus na een wapenstilstand, het recht hebben om naar hun velden en huizen terug te keren. En geen van die drie, en dat zijn er dan drie van de 67, zijn gerespecteerd. De VN vaardigt dus wel degelijk plechtige verklaringen uit, maar Israël legt die netjes naast zich neer, naast alle andere verklaringen, terwijl Saddam Hoessein, die zoals we allemaal weten geen heilige was, iets gelijkaardigs deed door Koeweit te bezetten, wat totaal in strijd is met het volkenrecht – maar wat gebeurt er, heel de wereld springt erop en ze laten hem ophangen. Met andere woorden, de maten en gewichten zijn verre van dezelfde.

Ik denk dat de VN alles moet doen om een conflict te vermijden. Een voorbeeld, in Bosnië-Kosovo in de jaren '90 heeft Timothy Garton Ash, dat is een man die regelmatig schrijft in de New York Review of Books en dergelijke meer, toen gezegd, nog voor het begon, dat er dreiging was wat betreft die etnische zuivering. Hij was van mening: de VN moet nu meteen een leger sturen van 200 000 man, direct, dat is niet zo moeilijk, en die gaan daar gewoon zitten, tot de situatie gekalmeerd is. Pas dan gaat men praten, nu gaat er een drama gebeuren. Niemand heeft geluisterd en er is een drama gebeurd. Hetzelfde in Darfur, iedereen weet wat in Darfur is gebeurd. Wij zouden de situatie daar massaal kunnen blokkeren, die Afrikaanse troepenmacht kan dat immers niet aan, die vluchten, die zijn niet voldoende gemotiveerd of bewapend, en dit met een fractie van de troepen die nu in Afghanistan en Irak zitten, die dan als vredesmacht weliswaar optreden.

EM: Wat met de beschuldigingen van het internationaal strafhof in Den Haag tegen de Soedanese president Omar-Al-Bashir en de uitvaardiging van een arrestatiebevel op verdenking van oorlogsmisdaden in Darfur? En wat met de Arabische Liga die dit zogenoemde internationale strafhof niet erkennen?

Abicht: Zolang dat kan, zitten we met een probleem, want een gerechtshof is maar zinvol in de mate dat het objectief is, dat het niet subjectief wordt, in de mate dat je kan stellen: wie zich schuldig maakt aan misdaden tegen de menselijkheid, die gaat niet vrijuit. Daarvoor hebben we een Internationaal Gerechtshof. Helaas, belangengroepen, bijvoorbeeld Amerikanen, erkennen het al niet, dat is een enorme fout. Abu Ghraib, Guantánamo Bay. de enige oplossing is meer bevoegdheid, meer jurisdictie voor dat internationale gerechtshof. Het moet internationaal zijn. Het moet duidelijk zijn dat het niet van één groep uitgaat, dat het inderdaad rekening houdt met het feit dat de internationale rechten van de mens door iedereen erkend zijn, vandaar dus de brede consensus, maar dat moet dan ook toegepast kunnen worden op alle gelijkaardige gevallen, zonder uitzonderingen. Een voorbeeld: Theodor Roosevelt zei begin 20ste eeuw over Somoza, de toenmalige dictator van Nicaragua: "He's a bastard, but he's our bastard." Hij mag mensen folteren, hij mag verschrikkelijke dingen doen en hij heeft verschrikkelijke dingen gedaan, dat was een dictator zoals je ze alleen tegenkomt in boekjes. Die mocht de mensenrechten schenden, zolang hij aan de kant van Amerika stond. De slogan van Den Haag zou dan moeten zijn: "He or she is a bastard, and that's it." Dan maakt het niet uit of dat een non is die in Rwanda met een machete gezwaaid heeft – er zijn er zo geweest, maar dan moet het ook Sharon zijn met Sabra en Shatila enzovoort. Dus, dan wordt het interessant. Dan zeg je, "oké, iedereen die zich schuldig maakt aan dat soort dingen gaat niet vrijuit."

EM: Zowel u als Kruithof zijn sterke voorvechters van de democratie, maar denkt u dat een dictatuur soms ook ethisch kan zijn?

Abicht: Ik denk dat echt niet. Een dictatuur kan een heel kort moment zijn in de zin van de Romeinse traditie dat wanneer de vijand letterlijk voor de poort staat, er op dat moment iemand aangesteld wordt die beslist. Niet meer "dicere", letterlijk zeggen, maar "dictare", ik zeg wat u moet doen. Een dictator in de Romeinse Republiek was een door de bevolking, uiteraard senatoren en patriciërs – maar dat is een andere discussie – aangestelde leider die beperkte bevoegdheden had op korte termijn. Met andere woorden, zijn opdracht is om een militie samen te roepen die de stad verdedigt. Eens de

vijand verslagen is of zich wegtrekt, heeft hij niet langer een taak te vervullen en eindigt zijn mandaat. Hij is geen despoot. Dus in een periode van crisis kan het goed zijn iemand legitieme macht op korte termijn en op beperkt terrein te geven, maar als iemand spreekt over een dictator, dan wordt bedoeld iemand die zonder controle, zonder evenwicht van de drie machten, kan beslissen wat hij wil, omdat hij toevallig de secretaris is van de leidende partij bijvoorbeeld. Dat kan niet ethisch zijn.

EM: Zou u die ruime vorm van dictatuur die zijn geldigheid verwerft enkel bij crisis, zou u die ook kunnen toepassen op hele arme landen, waar momenteel heel veel mensen onder de twee dollar per dag leven, met een graad van analfabetisme dat erg problematisch is?

Abicht: Het is op de eerste plaats een praktisch probleem. Men zou kunnen zeggen: hier is een streng regime nodig dat er voor zorgt dat alles wat daar verkeerd gaat, hard aangepakt wordt, en dat zal iedereen toejuichen. Het ethische probleem is anders: eens je die macht hebt, hoe ga je die weer afstaan, want dan heeft men die macht en die macht ligt iedereen goed, dat is leuk. Ik heb dat ook gezien in Oost-Duitsland, mensen die tegen de nazi's gevochten hadden voor democratie, die geleden hadden voor democratie, die alles moedig hadden doorstaan, de kampen enzovoort, gaan naar Oost-Duitsland en worden daar kleine dictatoren, terwijl men niet kan twijfelen aan hun oorspronkelijke inzet.

Ik heb een gevoel dat ook de ontwikkelingssamenwerking zoals we ze nu hebben, dat daar iets aan scheelt, dat is in feite een voortzetting van het kolonialisme met andere middelen, maar met de beste bedoelingen. Pol Gyssels zegt het volgende: "In plaats van ontwikkelingssamenwerking zouden landen moeten beginnen doen aan samenwerkingsontwikkeling", waarmee hij wil zeggen we eens goed moeten nadenken welke soort van samenwerking wenselijk is. Tot nu toe is het zo dat wij wel coöperanten moeten hebben, omdat het geen eenzijdig belangenproject zou worden, maar een vorm van joint venture. Een voorbeeld: De regering van Tanzania geeft de Japanners in ruil voor 800 kilometer, wat gezien de oppervlakte van Tanzania niet veel is, geasfalteerde weg van Arusha naar Dar es Salaam, dat is de enige serieuze weg die daar bestaat, in ruil voor 99 jaar exploitatie van hun kustwateren. Ze zijn dus hun vis kwijt. En dan komen de Japanners met hun drijvende fabrieken, reusachtige boten, die de vis opzuigen, met andere woorden: ze zijn aan het ontvissen, dat kan nog rustig doorgaan, tegen de tijd dat ze daar mee klaar zijn, is de vis ook op. Er zijn in de haven van Dar es Salaam colleges voor de Belgische reders, van in de tijd dat Tanganyika Duits was. Tot aan de eerste wereldoorlog was Tanzania van keizer Wilhelm, die een neef was van Leopold II, en als cadeautje kreeg Leopold II van zijn neef een stukje van die kaden voor de reders. Nu, intussen is dat nog altijd zo, honderd jaar later. De plaatselijke bevolking verliest miljoenen dollars door het feit dat ze daar veel minder hoge importkosten hebben, maar als ze morgen op straat komen, die kaden nationaliseren, massabetogingen organiseren, of als er een partij opstaat die daar voor staat, wat normaal zou zijn, dan weten ze dat wij dan alle ontwikkelingssamenwerkingsprojecten die we hebben, zullen sluiten, dus een waterzuiveringsinstallatie hier, een schooltje daar; het is bijna pasmunt. Er moet een andere politiek komen tegenover de hele arme landen, en we moeten eens diep nadenken over hoe we echt samenwerken. Samenwerkingsontwikkeling, namelijk ontwikkeling van wat samenwerking moet zijn. En dat kan opleiding zijn, dat kan het overgeven

zijn van de leiding aan mensen die niet dommer zijn dan wij, misschien integendeel, maar die alleen de middelen niet hebben. Dat kan van alles zijn.

Het probleem wanneer iemand te veel macht verwerft, is dat hij niet de eerste zou zijn die met de beste bedoelingen de politieke macht zodanig begint te controleren, dat op de duur die macht hem zelf gaat corrumperen. Ik heb nog geld verzameld voor Mugabe van Zimbabwe, ter ondersteuning van het toenmalig ZAPU Zimbabwe African People's Union, in de jaren '60, omdat ik vond dat die man goed werk leverde. Hij heeft zich verzet tegen de koloniale heren en we konden hem alleen maar steunen en ik moet hetzelfde zeggen over Chávez vandaag. Alleen vrees ik dat Chávez te weinig democratisch vertrouwen heeft in zijn eigen mensen. In zo'n programma moet gezorgd worden dat er opvolging komt, een nieuwe groep die dan zelf kiest en de macht geeft aan het volk dat samen zou moeten beslissen, maar hij vertrouwt ze niet, want hij zorgt ervoor dat hij zelf de macht houdt. Vandaar mijn vrees dat de kans dat hij een kleine dictator wordt, niet helemaal uit te sluiten valt. Jammer.

Een democratie moet zijn eigen controles inbouwen. In een democratie moet ervoor gezorgd worden dat het onderwijs toegankelijk is, dat er nascholing is, dat er bibliotheken zijn. En dat geheel mag tegelijkertijd niet betuttelend zijn, ik laat mensen niet alleen mijn teksten lezen ter glorie van Chávez of de revolutie of wat dan ook. Op die manier kunnen ze geïnformeerde burgers worden, nu, als zij dan zo dankbaar zijn, neem de oude generatie van Cubanen, om die revolutie dat ze dan vanzelf allemaal spontaan voor mij of mijn partij stemmen, zoveel te beter, maar ik moet de mogelijkheid inbouwen dat ze dat niet doen. Het ANC, African National Congress van Mandela verenigde de grootste groep van blanken, zwarten, kleurlingen, noem maar op, in het Freedom Chapter van 1971. Mandela kwam, wat nooit iemand verwacht had, in 1994 aan de macht. Hij had toen 27 jaar in de gevangenis gezeten, dat is een heel leven. Hij wordt president en de partij wordt automatisch verkozen en herkozen. Mensen zijn dankbaar. Op een bepaald punt wordt de partij niet meer geleid door Mandela, want die is te oud, maar door andere mensen, Mbeki onder andere, die langzamerhand van het ene corruptieschandaal in het andere vallen. Gelukkig zijn er mensen die de noodzaak ingezien hebben om diversificatie te hebben en gelukkig is in Zuid-Afrika in een nieuwe grondwet plaats voor een legitieme manier om van mening te verschillen en een nieuwe partij te stichten, en is er nu een tweede partij.

EM: Wat is de verhouding tussen vrije meningsuiting en macht? Is er, of moet er een verschil zijn tussen de vrije meningsuiting van gewone burgers en mensen met een politiek mandaat? Ik denk aan Fitna, de anti-islam film van Geert Wilders, maar ik denk ook aan de paus die op het einde van zijn Afrika reis een anti-condoombeleid predikt.

Abicht: Ik ben het totaal oneens met die uitspraak van de paus. Dat is mijn persoonlijke mening en ook een beetje uit ervaring. Anderzijds is het een legitieme opinie dat het uitdelen van condooms om te beginnen vaak op de onwil van de mensen stuit, maar dat is een andere kwestie, dat is niet de uitspraak van de paus. De paus bedoelt dat het uitdelen van condooms bijna een boodschap is naar de jongeren van doe maar op, nu is het toch veilig. Oké, dus de paus heeft daar een zeer onhandige uitspraak gedaan, die trouwens niet juist is, condooms helpen natuurlijk wel, maar alleen op condooms rekenen is niet voldoende. De paus heeft die uitspraak gedaan vanuit zijn ethische overtuiging. Ik vind dat men daarop moet reageren, zoals gebeurd is in de kranten hier en daar,

dat mensen die wel weten hoe de situatie zit, daarop ingaan en hem op zijn woord pakken. Mag hij dat zeggen? Ja. Ik zou ook liever hebben dat hij dat niet doet, maar ik vind ook niet dat je daar te veel aandacht aan moet besteden. Als je het louter wetenschappelijk bekijkt, is inderdaad abtinentie en monogamie waarschijnlijk de beste methode tegen aids. Mijn probleem is alleen dat hij blijkbaar zoals in zoveel van zijn uitspraken de realiteit uit het oog verliest. Hij is zeer ondiplomatisch.

Zijn speech in Regensburg waarin hij over de islam spreekt: hij heeft toen gesproken over de redelijkheid en het geloof. Eigenlijk een mooie speech. Op een bepaald moment zegt hij: “Helaas zijn de godsdiensten vaak niet meegegaan in die beweging.” Op dat moment in zijn redevoering neemt hij, als paus dan nog wel, dus als vertegenwoordiger van één geloofsleer, de islam op de korrel. Indien hij had verwezen naar de inquisities van de kerk en de acties van fanatieke joden in Israël vandaag de dag, dan is hij objectief en kunnen we erover discussiëren. Door het feit dat hij een juist voorbeeld geeft over de islam, maar alleen de islam viseert, krijgt hij natuurlijk iedereen tegen zich. Dus ik versta die paus niet helemaal. Ik begrijp dat hij conservatief is, ik begrijp dat hij gelooft in zijn missie, ik begrijp dat hij wil zeggen dat men niet zo vroeg moet beginnen aan seksualiteit, dat snap ik, maar ik begrijp niet goed waarom hij blijkbaar niet luistert naar zijn raadgevers.

Onze waarden willen opdringen aan de Afrikanen, dat is het probleem: u leest van alle koloniale, alle missionarissen, alle ontwikkelingssamenwerkers, het is een probleem dat we allemaal hebben. Basil Davidson, die kenner is van Afrika en een aantal heel goede boeken geschreven heeft, beschrijft ook het Afrika van voor de koloniale tijd, van tijdens de koloniale tijd en de bevrijdingsbeweging, en vandaag. Het erge is dat de meeste post-koloniale regimes in Afrika dezelfde mentaliteit hebben overgenomen en even corrupt zijn. Het probleem is alleen, waarom houden we geen rekening, in de mate dat we die kunnen terugvinden, met de eigen cultuur, ethiek, waarden die in andere landen of continenten ontstaan zijn, misschien onderdrukt tijdens het koloniale regime, maar die er toch nog zijn. Er is een goed voorbeeld in Zuidelijk Afrika met ubuntu. Dat is hun Afrikaans woord voor een ethische opstelling waarin men stelt: “Ik kan mezelf niet begrijpen zonder de andere te begrijpen, ik kan mezelf niet ontwikkelen, zonder de andere te ontwikkelen...” heel die redenering die niets met ons te maken heeft. Die echt niet komt van Aristoteles of van Jezus Christus. Ze hebben daar een theorie, die zich ontwikkeld heeft, nu naar boven is gekomen de laatste jaren en op een heel belangrijke manier een bijdrage zou kunnen leveren aan een debat waar wij onszelf ook moeten opvoeden.

EM: Bent u net als Kruithof een ethisch objectivist? En zo ja, hoe valt dat te verenigen met het actieve pluralisme?

Abicht: Ik ben geen ethisch relativist. Dat actieve pluralisme dat naar de wortels gaat, is de ruimte waarbinnen ethisch objectivisme zich kan ontwikkelen. Door echt de dialoog aan te gaan, binnen het actief pluralisme – passief pluralisme is niet voldoende, want dan gaan we allemaal schotten zetten. Echt interactief pluralisme is op termijn het klimaat waarbinnen men zal kunnen komen tot bepaalde inzichten rond objectieve ethische waarden. Het is een hypothese. Ik geloof bijvoorbeeld dat gelijkwaardigheid van man en vrouw geen westerse uitvinding is. Recht van meningsuiting evenmin. Dat zijn geen westerse waarden die men gaat opdringen. Het is wel zo dat ze in het westen ontwikkeld zijn, het is wel zo dat in het westen een klimaat gekomen is op een bepaald moment waar

dat mogelijk is. Dus de vraag is hier: in hoeverre kan dat, in dialoog met andere culturen, worden omgezet in een objectieve, ethische waarde? Is dat iets dat alleen wij objectief ethisch noemen, of is dat iets wat inderdaad door anderen kan begrepen worden? En mijn antwoord daarop is dat laatste. Waarom zeg ik dat? Omdat bijna alle revoltes tegen de westerse overheersingen, het kolonialisme en verder meer, al die schrijvers die zich hebben ingezet voor het recht op revolutie, zich beroepen op diezelfde waarden. Het is dus in naam van die Verlichtingswaarden dat Mandela is begonnen revolteren in 1965. Daarom denk ik dat de idee van het opdringen van westerse waarden, moet genuanceerd worden en liefst met teksten van mensen die niet westers zijn. Wanneer de Chinezen het kompas uitgevonden hebben, dan interesseerde ons dat niet waar het kompas gemaakt is, in Antwerpen of in China, dat werd overgenomen en verbeterd. Dat doet men altijd. De waarde van inzicht, van Spinoza bijvoorbeeld, is waardevol, in Amsterdam in de 17de eeuw, maar ook in Beiroet in de 21ste eeuw. Ik ben daarin waarschijnlijk zeer sterk aanleunend bij Habermas. Een beetje gelinkt aan Spinoza ook en diens Ethica waarin ethiek op een geometrische manier wordt bewezen – hoewel, dat is een beetje te extreem. Zo ver ga ik niet, maar ik denk dat wat Habermas zegt over de moraal ook berust op universeel herkenbare en erkenbare criteria en waarden.

Ik geloof dat dit de weg is, de weg van de dialoog, of die bereikt zal worden is een andere vraag. Het heeft geen zin om een dood paard tot leven proberen te ranselen. Het is niet gegaan zoals wij gedacht hebben na de oorlog, maar ook niet zoals mijn vader gedacht heeft. Die was wees na de Eerste Wereldoorlog en dacht: “Nu komt er nooit meer oorlog.” 12 miljoen slachtoffers. Het wordt gevoeliger naarmate de wereld van de ene crisis in de andere valt, maar opgeven? Dan laat je de zaken begaan. Kruithof was heel pessimistisch geworden, het ging niet zo vlug als we gedacht hadden na 1945 of na mei ‘68. Anderzijds ging hij tot september vorig jaar, toen hij ziek werd, voordrachten houden, deed hij mee aan debatten, was hij nog een boek aan het schrijven met de bedoeling op te voeden, om te stimuleren, een geweten te schoppen. Iemand die echt pessimistisch is, geeft het op. Een echte pessimist denkt dat er niets meer aan te doen valt, dus waarom nog moeite doen? Dus het gedrag van Kruithof stemt niet helemaal overeen met zijn uitspraken. Zijn pessimisme was wel reëel, maar het was geen wanhoop, want hij deed nog voort.

EM: Om het interview te besluiten, waarom mogen we hem niet vergeten?

Abicht: We mogen hem wel vergeten. Ze mogen ons allemaal vergeten. Zijn bijdrage op filosofisch vlak is echter het volgende: er zijn drie punten die moeten blijven. Ten eerste, hij is pedagogisch een belangrijk persoon geweest, hij heeft zich altijd zeer sterk geëngageerd met en voor zijn studenten, dat vind ik heel belangrijk, het is geen ivorentorengelerde, geen carriëregelerde. Waarbij je bij Jaap moet weten, is dat Jaap graag nogal provocerende uitspraken deed. Hij hield van straffe uitspraken. Hij deed dat om pedagogische redenen, ik had daar soms mijn vragen bij, maar goed, dat is een andere kwestie. Een voorbeeld: hij zou opkomen in Gent in een debat, Kruithof komt in de Blandijn, in een grote zaal, in een discussie over vanalles en nog wat, en hij zegt: “Eigenlijk hebben die ayatollahs die de fatwa uitspreken over Salman Rushdie gelijk.” Iedereen stomverbaasd, hoe kun je nu zoiets goedkeuren? Ja, maar, daarmee begint de discussie. Zo kreeg hij de kans om uit te leggen dat hij niet bedoelde dat Rushdie moest sterven, maar dat men toch moest nadenken voor men zoiets schreef, wat dat voor gevolgen zou hebben op de massa. Hij zei dat dus provocatief om de zaal wakker te krij-

gen. Nu, soms was dat bij Jaap niet altijd even goed ingeschat. Als je mij hoort spreken in een speech of debat, ben ik heel genuanceerd, ik wil eerder alle voor- en tegens al in één zin brengen – dat is ook niet zo goed, we hebben allemaal onze fouten. Hij gaat dan extreem iets zeggen dat niet klopt, met de bedoeling dat het daarna kan worden genuanceerd.

Ten tweede, en dat gaat ermee samen, zijn filosofie is betrokken op de praktijk: hij doet niet louter aan contemplatie. Zijn theorievorming kwam uit de praktijk, hij zette zich in. Ten slotte, en dat is ook heel belangrijk aan Jaap Kruithof, hij is iemand die de traditie van Fernand Braudel en Immanuel Wallerstein en hun systeemdenken, dat voor een deel teruggaat op Hegel en Marx – Kruithof is begonnen als een Hegeliaan, heeft zijn doctoraat over Hegel geschreven, en heeft in ons taalgebied, naast zijn pedagogische kwaliteit en naast zijn theorie in de praktijk ook die bepaalde traditie voortgezet en mee ontwikkeld. En dat vind ik wel belangrijk, meer nog dan de persoon. Moest je mij vragen, later: zou je willen dat ze je als persoon blijven herinneren of dat ze nog een paar boeken van jou lezen? Ik heb de indruk dat we nog een paar boeken of ideeën van hem zullen lezen, of dat er nog een boek komt dat dieper op zijn bijdragen ingaat. Dat vind ik belangrijk. De eerste generatie van vrienden zal nog weten wie Jaap Kruithof is, jij weet het nog net, maar de mensen aan wie jij les zal geven, die zullen niet meer weten wie Jaap Kruithof is.

EM: Bedankt voor uw interview.

Interview & Redactie: Eva Morre

Eindredactie: Constantijn Vermaut, Simon Huijghe